

Dochter van de Amazone

boekerij.nl

Nemonte Nenquimo
met Mitch Anderson

Dochter van de Amazone

Mijn strijd voor het behoud van het regenwoud
en de cultuur van onze voorouders

Vertaald door Margreet de Boer en Martine Both

ISBN 978-90-225-9527-5
ISBN 978-94-023-1849-4 (e-book)
NUR 402

Oorspronkelijke titel: *We Will Not Be Saved*
Vertaling: Margreet de Boer en Martine Both
Omslagontwerp: Pinta Grafische Producties
Omslagbeeld: © Jerónimo Zúñiga / Amazon Frontlines
Auteursfoto: © Nico Kingman / Amazone Frontlines
Zetwerk: CeevanWee, Amsterdam

© 2024 Nemonte Nenquimo en Mitch Anderson. First published in 2024 by WILDFIRE, an imprint of HEADLINE PUBLISHING GROUP, An Hachette UK Company
© 2024 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam

De uitgever heeft ernaar gestreefd alle rechten van derden te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen contact opnemen met Meulenhoff Boekeryj bv, Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inleiding

‘Volg het pad, ga dan het bos in en laat geen sporen achter.’ Dit was de raad die mijn vader me gaf toen ik hem vertelde dat ik mijn verhaal aan jullie ging vertellen. Ik wist wat hij bedoelde. Dat mijn voorouders zouden toekijken. Dat er verhalen zijn die verborgen moeten blijven, geheimen die bewaakt moeten worden. Door de eeuwen heen heeft mijn volk geleerd jullie niet te vertrouwen. Zo konden we in leven blijven, werden we niet overwonnen: door geen sporen achter te laten.

Voor ons zijn verhalen levende wezens. Ze blazen leven in onze huizen, in onze bossen. Ze pulseren in ons bloed, in onze dromen. Ze besluipen ons als jaguars, klakken met hun tanden als pekari's, zweven als ara's, zwemmen als vissen. Het zijn krachtige wezens. Als regenbogen brengen ze vrede. Als bliksem brengen ze oorlog. En ze veranderen de hele tijd. Zo weten we dat ze leven. Een verhaal sterft als niemand het vertelt.

Onze verhalen zijn nooit opgeschreven. Niet op deze manier. Dat maakt me soms bang. Heb ik te veel verteld? Te veel sporen achtergelaten? Wat ga je met mijn verhaal doen nu het geschreven is?

Ik hoop dat je het laat leven.

DEEL I

Die ochtend was ik de eerste die in de verte het geluid van een vliegtuig hoorde. Het klonk als het zoemen van een houtbij in de nok van het dak.

Ik zat bij het vuur met mijn broertje Víctor en stak mijn hand uit naar een warme pot gekookte *petomo*-vruchten. Víctor praatte tegen ons nachtaapje terwijl hij sprinkhaaningewanden in haar mond duwde. Amonka had grote, uitpuilende gele ogen, als twee zonnen.

‘Víctor! Is dat een vliegtuig of een bij?’

Ik stak mijn vinger uit naar de lucht en hield mijn hoofd een beetje schuin, zoals papa doet als hij op jacht is in het bos en luistert of er iets beweegt in het bladerdak.

Even was het geluid van het vliegtuig helemaal weg. Ik hield de vette *petomo*-vrucht voor mijn kleine *tangare*-vogels en ze pikten aan mijn vingers.

‘Víctor, ik zeg je, geef Amonka de sprinkhaan in haar handen, dan kan ze zelf eten. Prop het niet zo in haar mond.’

Ik was pas zes jaar oud, maar ik zei Víctor altijd wat hij moest doen. Bovendien vond ik het leuk om te zien hoe ons aapje insecten uit elkaar plukte met haar kleine vingertjes. Amonka moest leren hoe ze dat moest doen zodat ze later haar eigen apenbaby's kon voeden.

Toen kwam het zoemende geluid weer terug boven de bergkammen. Deze keer wist ik zeker dat het geen houtbij was. Het

was een vliegtuig, een *ebo*. Het bracht witte mensen naar ons dorp.

‘Ebo, ebo, ebo!’ riep ik zo hard als ik kon, zodat al mijn broers zouden weten dat ik het vliegtuig als eerste had horen aankomen uit de lucht waar de witte mensen woonden.

Ik haastte me om mijn vogeltjes terug te zetten in hun mand die in de hoek van het longhouse hing en hoorde de stem van mijn moeder in mijn hoofd. Eerder die ochtend, toen ze met papa naar de tuin was vertrokken, met een grote gevlochten mand bungelend op haar rug en mijn babyzusje Loida comfortabel in een omslagdoek rond haar bovenlichaam, had ze naar me geroepen.

‘Nemonte, zorg voor je broer. Niet rondrennen in het dorp.’

Ik wist dat ik thuis moest blijven. Maar ik zei tegen mezelf dat we meteen weer naar huis gingen als het vliegtuig was geland.

‘V́ctor, laten we naar de *cowori* gaan kijken!’ riep ik.

Cowori was ons woord voor vreemden, zoals witte mensen, en als er een vliegtuig landde, kon je er zeker van zijn dat er cowori uit zouden komen.

Buiten op het erf vermaakten mijn twee oudere broers, Ñamé en Opi, zich met blaaspijltjes schieten naar de kolibries die tussen de guavebloemen door vlogen. Ze haalden ons al snel in op het pad naar de landingsbaan. En ze schreeuwden ‘Ebo, ebo, ebo!’, wat me ergerde omdat het nu leek alsof zij de eersten waren die het vliegtuig hadden gehoord.

Op blote voeten holden we langs het huis van tante Wiamenke en oom Nenecawa.

‘Nemonte!’ riep mijn oom vanuit zijn rolstoel toen we voorbijrenden. ‘Kom niet te dicht bij de ebo! Hij zal je zo naar boven zuigen en in kleine stukjes snijden!’

Aan de rand van de landingsbaan van het dorp klommen we in de sterappelboom, een van onze vele schuilplaatsen. Het

vliegtuig was nog steeds ver weg, een stipje boven de beboste heuvelruggen. De sterappels waren nog niet helemaal rijp, maar we proefden er toch van en begonnen met een van onze favoriete spelletjes. We vonden het leuk om te doen alsof onze lippen op elkaar geplakt zaten.

‘De witte mensen wonen in de hemel,’ mummelde ik tegen Víctor met samengeknepen lippen, die bijna gevoelloos waren van het kleverige fruit.

‘Echt waar?’

‘Waarom denk je dat ze zo wit zijn?’

‘Van de wolken?’

‘Nee, van de zon,’ zei ik, terwijl ik vergat mijn mond dicht te houden. ‘Het licht van de zon. Wil je weten waarom ze zo groot zijn?’

‘Waarom dan?’

‘Omdat er daarboven geen bos is. Ze hoeven niet onder takken door te kruipen. Ze kunnen gewoon blijven groeien en groeien.’

Terwijl het vliegtuig boven ons cirkelde, keek ik uit over het hele dorp. Het felgroene rijstgras dat rond de lagune groeide waar de reuzenanaconda woonde. Het pad dat naar de tuin van mijn moeder leidde. Daarachter het moeras waar de roedels wilde pekari's zich tegoed deden aan *morete*-vruchten. Ik kon over de rivier de steile bergkam zien waar Mengatowe, de jaguar-sjamaan, woonde. En de kreek waar we kleren wasten. En dan naar het terrein van de familie Baihua, waar het oude krijgs-hoofd Ahua in zijn hangmat door visioenen werd bezocht. Mijn moeder had ons gewaarschuwd voor Ahua. Hij was een gevaarlijke tovenaar.

Er waren dertig, misschien wel veertig families in ons dorp – Toñampare – en elke familie had haar eigen longhouse, of *oko*. De daken waren gemaakt van palmbladeren en reikten tot op de grond, binnen brandde er bijna altijd een vuurtje. De

oko's luisterden 's nachts naar onze verhalen, het palmblad in de wanden fladderde als vlinders als we lachten, rilde als we ziek waren, trilde als we boos waren, beschutte ons als de regen naar beneden gutste en de wind raasde.

Naast de oko stond meestal een kleine slaaphut op palen. Aan deze kant van de rivier stonden er oko's en slaaphutten in het bos en langs de kreken en tussen de fruitbomen langs de met gras begroeide landingsbaan. We konden de houtrook zien opstijgen uit de oko's. En we konden helemaal tot aan het einde van de landingsbaan kijken, tot aan het Huis van God. Daarnaast stond het huis van Rachel Saint, de zendingdame, de enige witte die bij ons volk woonde.

Haar huis was gemaakt van houten planken en staalplaat dat kreunde in de zon en brulde in de regen. Het had een deur en tralies voor de ramen. Je kon niet zomaar in en uit Rachels huis lopen of je hand door een raam steken.

'V́ctor,' schreeuwde ik. 'Hier komt de ebo!'

Amonka krijste naar de woeste windvlaag die van het vliegtuig kwam toen het over de bergkam neerdaalde, de banden scheerden rakelings over de toppen van de bomen. Niets in het bos is te vergelijken met het onwerkelijke geluid van een vliegtuig: donder en bliksem niet, de basachtige 'oemps' van zwarte kaaimannen niet, de onderwaterexplosies van anaconda's niet, het kreunende gejang van een jaguar niet en ook het lawaai van wespen niet.

Het vliegtuig stuiterde en kwam tot stilstand op de landingsbaan. Stilte.

'Ebo is in slaap gevallen,' zei ik tegen V́ctor.

En toen gingen de deuren van het vliegtuig open en stapten de witte mensen uit.

Ze droegen slappe hoeden, overhemden met lange mouwen en rubberen laarzen. Witte crème was op hun neuzen en oren gesmeerd. Rachel Saint had een praatdoos naast haar huis,

vastgemaakt aan de stam van een boom en afgedekt met kip-pengaas. Zo sprak ze met de cowori die in de lucht woonden en kon ze hun vragen om op bezoek te komen.

Ik was zelfs een keer dichtbij genoeg gekomen om de witte mensen te ruiken en een van mijn vriendinnen had het been van een man aangeraakt. Ze zei dat het behaard en zacht was. We geloofden allemaal dat witten nooit plasten. Niemand van ons had Rachel Saint ooit zien plassen.

Ik wist dat ik nu met Víctor naar huis moest gaan. Maar dat deed ik niet. De cowori gingen bijna altijd van het vliegtuig naar een bepaald stuk zandstrand aan de overkant van de rivier. Ik wilde ze nu volgen, om erachter te komen wat ze daar deden. En misschien hoopte ik dat een van hen ons een geschenk zou geven.

De cowori brachten altijd geschenken mee. Rachel Saint noemde het 'Godsgeschenken' of 'geschenken voor gelovigen'. Ze waren stuk voor stuk wonderbaarlijk mooi: snoepjes zoeter dan wilde vruchten, babypoppen met blauwe ogen en blond haar, ballen die stuiterden, speelgoed dat rolde. Maar wat ik het liefste wilde was een jurk. Sommigen van de andere meisjes hadden jurken die zacht tot hun knieën vielen. Geen wortel, geen bloem, geen schors kon een kleur maken die zo helder was als die jurken.

Mijn familie had maar weinig kleren omdat we op zondag niet naar het Huis van God gingen. Dat was de dag waarop Rachel met God sprak. Het was de dag waarop de Waorani-predikers liederen zongen, droevige liederen, anders dan de dageraadslieder van onze ouderen of de tuinliederen van onze vrouwen. En het was de dag voor geschenken. Op zondag stroomden de andere meisjes het Huis van God uit met hun nieuwe jurken opwaaiend in het zonlicht.

Ik had alleen ondergoed. De rode onderbroek was mijn favoriet en ik had hem nu aan terwijl Rachel Saint, die een parasol

droeg om zich tegen de zon te beschermen, vooropliep naar de rivier. We volgden en keken naar de cowori die in het natte zand wegzakten en tegen de boomstamkano aan liepen.

‘V́ctor, zie je nou wel, ik zei toch dat ze in de lucht leven. Ze weten niet eens hoe ze op aarde moeten lopen.’

De rivier stond laag en we hadden geen kano nodig omdat we de rimpelingen op het water konden lezen, de contouren van de zandbanken konden zien glinsteren in de late ochtend. Het water steeg tot mijn borst, maar de stroming was vriendelijk. Amonka hurkte op het hoofd van V́ctor, haar ogen puilden uit, haar vingers omklemden zijn lange haar. Stroomopwaarts dook een school *bocachico's* op uit het water, als schaduwen. Kriskras over het strand liepen de mysterieuze patronen die rivierschildpadden hadden achtergelaten.

De cowori vormden een cirkel en hielden elkaars hand vast. Drie Waorani-predikers – Mincaye, wiens naam ‘wesp’ betekent, Yowe en Kemo – stonden bij hen. Deze mannen waren ooit krijgers van onze stam. Nu geloofden ze in *Wengongi*, de grote geest van de witte mensen in de lucht. Rachel had hun gezegd hun haar af te knippen en ze had hun overhemden en lange broeken gegeven om te dragen. Maar ze waren nog steeds blootsvoets en hun lange oorlellen bungelden naar beneden, hun huid glom donker, net als die van mij.

Waarom waren ze allemaal hier?

Ik kende het verhaal van de witte mannen die ons kwamen redden nog voordat ik was geboren en hoe onze krijgers hen met speren hadden doorboord. Wij waren fel in die tijd en doodden iedereen die ons gebied durfde te betreden. Ze waren dood op het strand achtergelaten, met hun gezicht in het water. Een van de zendelingen was de broer van Rachel Saint. Na zijn dood was ze bij ons komen wonen om zijn werk voort te zetten en op de een of andere manier hadden we haar binnengelaten. Het leek erop dat niets de zendelingen kon weghouden, zelfs

moord niet. Ze had uitgelegd dat we hem niet hadden moeten doden toen hij ons kwam redden. Ik vroeg me af wat dit betekende. Wat is redden? Gered van wat?

Ik vermoedde nu dat de zendelingen precies hier, op dit strand, waren vermoord. Misschien was dat de reden waarom Rachel de cowori altijd hiernaartoe bracht, zodat ze konden zien waar haar broer was doodgegaan?

Víctor was aan het plassen en keek hoe het dorstige zand zijn water opdrank. Rachel Saint wierp hem een afkeurende blik toe. Ze berispte ons altijd, zelfs onze ouderen, voor onze naaktheid. God gaf ons kleren om te dragen, zei ze dan. De duivel trok ze uit.

‘De cowori plassen niet,’ fluisterde ik streng tegen Víctor. ‘Wist je dat niet?’

Rachel vroeg Mincaye om met God te praten en hij straalde van trots, keerde zijn hoofd naar de hemel, sloot zijn ogen en begon. Geheimzinnige woorden zoemden als bijen in een bijenkorf in zijn mond. Hij sprak in onze taal en al snel mompelden Yowe en Kemo mee.

‘Here God, toen kenden we U nog niet. Maar nu hebt U ons vergeven. We hebben ons gewassen in het bloed van Uw zoon. We hebben ons gespoeld in het bloed van Jezus.’

Hm. Ik wist van bloed. Ik hielp mama altijd met het slachten van de dieren waar papa op joeg in het bos, ik stak mijn handen in de buik van wilde pekari’s, trok aan hun ingewanden, voelde het warme bloed afkoelen nu ze dood waren. Maar mama zei dat ons eigen bloed heilig was. Ze werd boos als we schrammen hadden of met een vishaak in onze vingers prikten. Bloeden was niet goed, dus waarom zou Mincaye praten over zichzelf in het bloed van Jezus wassen?

Plotseling viel een van de cowori-mannen op zijn knieën. Zijn gezicht was bedekt met haar dat onder zijn kin hing.

‘Halleluja, halleluja, halleluja!’ schreeuwde hij naar de he-

mel. Zijn armen waren uitgestrekt. Tranen stroomden uit zijn helderblauwe ogen en verdwenen in zijn baard, als Víctors plas in het zand.

Zou dit de Jezus-man kunnen zijn? Hij leek zeker op de Jezus van de foto's die ik had gezien.

Instinctief keek ik naar Rachel Saint voor een verklaring. Ze woonde bij ons en kende onze taal. Maar ze was niet een van ons en nu stonden haar ogen waterig en leeg en haar mond vormde zwiingend dezelfde woorden: 'Halleluja! Halleluja!'

Ik wilde naar huis. Ik draaide me naar Víctor. Maar hij was er niet. Er was iets met hem gebeurd. Hij lag in het zand achter een boomstam, trillend en rillend, zijn vingers waren vreemd verkrampd.

Geschokt knielde ik over hem heen. Zijn tanden knarsten. Zijn kaken waren op elkaar geklemd. Zijn ogen stonden zo stil dat het me beangstigde. Alsof hij in zichzelf gevangen zat. Amonka klampte zich aan hem vast.

'Víctor, hou op!' zei ik scherp.

En op dat moment openden Víctors vingers zich. Zijn mond ontspande. Zijn ogen werden zachter.

Ik pakte zijn hand. Hij voelde koud en klam aan. Maar hij was alweer aan het opstaan. Hij was in orde.

Ik draaide me terug naar de kring en zag tot mijn opluchting dat ze nog steeds aan het bidden waren en dat niemand het had gezien. We zouden zeker in de problemen zijn gekomen door wat er net was gebeurd. Rachel zou het aan mijn ouders hebben verteld. En dan zouden de cowori me nooit een jurk geven.

De groep was nu op de terugweg van het strand. Mincaye en Yowe liepen voorop, luid pratend. Ze vertelden elkaar het verhaal van het zendingsvliegtuig, hoe het op het strand was geland en hoe ze in een hinderlaag hadden gelegen. Ze spraken erover alsof ze erbij waren geweest, alsof ze het zich herinnerden.

En toen drong het tot me door. Zij waren de mannen die de zendelingen met hun speren hadden gedood! Mincaye en Yowe hadden Rachels broer gedood! Rachel had ze teruggeleid naar die plek om aan de cowori-bezoekers te laten zien dat ze hen van krijgers in predikers had veranderd.

Ik vertelde mama niet dat we naar het strand waren geweest en ik vertelde haar ook niet wat er daar met Víctor was gebeurd, voor het geval het allemaal mijn schuld was omdat ik de cowori had gevolgd terwijl ik thuis had moeten blijven.

Toen, een paar dagen later, gebeurde het opnieuw. Deze keer waren we in de tuin met mama en tante Wiamenke.

‘Nemonte,’ schreeuwde mijn moeder vanachter een paar bananenpalmen, ‘gooi nog wat van het termietennest op het vuur zodat de beestjes Loida niet wakker maken!’ Haar stem klonk streng.

Ik brak een brok klompje af, liet wat termieten op mijn hand vallen en legde het op het vuur. De rook was melkwit en prikkelend. Ik gaf de hangmat, die tussen twee boompjes was gespannen en waar mijn jongere zusje Loida in lag, een zetje.

‘Waar is Víctor?’ riep mama.

‘Hij is er met Opi vandoor,’ zei ik. ‘Ze zijn op zoek naar rijpe papaja’s.’

De tuin was een klein stukje lopen van ons huis: mijn moeder maakte meer tuinen dan welke vrouw in het dorp ook: langs de rivier, aan de rand van de lagune, in de heuvels. Dat kwam doordat ze geen Waorani was. Ze had ander bloed. Haar vader was een Záparo-sjamaan en haar moeder was Kichwa. Ze zei altijd dat de tuinen in haar bloed zaten.

De zon scheen recht boven me, dus ik legde een reusachtig bananenblad op mijn hoofd, ging naast de hangmat zitten en wiegde mijn zusje in slaap. Sinds dat bezoek aan het strand had ik vermeden om me buiten onder de blote hemel te vertonen. Ik wilde niet dat de cowori die daarboven woonden me

zouden zien en alle andere cowori zouden vertellen dat ik geen jurk verdiende.

Ik sloot mijn ogen. Het knakken van twijgen en takken, het ritmische geknetter van het kleine vuur en het geluid van machetes die aarde wegschraapten susten me in slaap. Maar even later schrok ik wakker van het vreemde, spartelende geluid van een wild dier. Ik sprong op.

Het was Víctor die struikelend door een wirwar van maniokplanten kwam aanlopen. Hij bereikte het pad en zakte in elkaar. Er kwamen spuug en schuim uit zijn mond.

‘Mam, mam!’ riep ik. ‘Víctor is aangevallen!’

Voeten kwamen aangestormd van de andere kant van de tuin.

‘Wat is er gebeurd?’ riep mam boos naar me.

‘Ik weet het niet. Hij viel zomaar en begon te trillen.’

Ze knielde over Víctor heen en controleerde zijn hele lichaam op slangen- en scorpioenbeten. Ze nam zijn hoofd in haar handen. Haar jukbeenderen glinsterden in de zon en haar lange zwarte haar veegde over zijn gezicht toen ze zich blazend en neuriënd over hem heen boog.

En toen deed zijn gezicht iets vreselijks: een soort grijns. Een vreemde, afwezige grijns. Ik schrok ervan en keek weg. Was dit allemaal omdat we die dag met de cowori naar het strand waren gegaan?

De oko van oom Nenecawa lag op een steenworp afstand van ons familieterrein. Alle andere volwassenen van het dorp vertrokken elke ochtend naar het bos, hun tuin of de rivier, maar oom Nene bracht zijn dagen door met het snijden van perfecte blaaspijlen uit een stuk palmhout. Hij zat bij het vuur op zijn troon: een roestige rolstoel.

Mijn broers en ik brachten lange uren door met oom Nene. Hij was onze overdag-verhalenverteller. Ik kon er toen, als

kind, geen woorden voor vinden, maar ik wist het: Nene kon in de ziel van de dingen kijken. En daarom zat ik op een dag in mijn eentje in de as naast het vuur geknield en draaide blaaspijltjes met gif boven de smeulende houtresten. Kleine stralen laat ochtendlicht priemden door de bladeren en het palmriet van het dak en de langzaam opbollende rook van het vuur.

Nene had een groot hoofd en zijn bovenlichaam was rond en sterk, als een miereneter. Zijn handen waren ook enorm. Maar zijn benen, o zijn arme benen en voeten, ze waren verdord. Als droge lianen. Ze waren naar binnen gedraaid en hij had helemaal geen spieren in zijn kuiten. Ik stak zachtjes mijn hand uit, zonder na te denken, en raakte met mijn vingers zijn dunne voet aan.

Ik zei: ‘Nene, waarom zijn je benen zo?’

Er viel een stilte. En toen een zwak, sissend geluid.

‘Haal de vis van de grill, Awame!’

Mijn ooms bijnaam voor mij was Awame. Het betekende poema en ik vond het prachtig.

‘Awame, leg ze in de mand! Ze branden aan.’

Nene rookte altijd vis in zijn huis, meerval, bocachico’s, *sabalo’s*, *mota’s*, *carachama’s*. Hij kon niet jagen en daarom ruilde hij zijn giftige blaaspijlen voor brandhout, vis en wild vlees.

Ik legde de zwartgeblakerde vis in de hangmand boven het vuur.

‘Heb ik je niet al verteld waarom mijn benen zo zijn, Awame?’

Ik zweeg, beet op mijn lip. Ik wilde hem vertellen over Víctor. Ik dacht dat zijn eigen verhaal me misschien zou helpen begrijpen waarom Víctor ziek was sinds we met de cowori naar het strand waren gegaan. Ik nam een stukje gerookte vis, mijn favoriet, *sabaleta*, en beet er in stilte een stukje van af.

‘Awame,’ begon hij, ‘deze benen, deze voeten, deze tenen van mij, ze hebben over elk pad gelopen, in elke boom geklomp-

men, in elke rivier gezwommen. Deze benen van mij waren zo sterk als ijzerhout! Deze benen van mij zijn als onze mensen, Awame! Begrijp je het? Nee, je begrijpt het niet. Je bent nog maar een kind.'

Hij stopte met het snijden van de punt van de blaaspijl en keek toe hoe ik de vis opat.

'Awame!' riep hij plotseling met lachende stem. 'Heb je gezien hoe de witte mensen eten? Langzaam kauwend, alsof ze op het punt staan flauw te vallen! Kijk naar jezelf met die sabaleta, doe je ze na? Vind je het gênant om die vis te eten? Nee! Je moet eten met veel energie! Eet met je vingers, met je handen. Breng de kop van de vis naar je mond! Verlang ernaar. Zuig aan de ogen van de vis. Maak geluiden, slurp en zuig. Zuig het sap van de hersenen van de vis. En als je klaar bent, blijf dan niet braaf zitten. Spoel je handen af, loop vol van leven door de oko en klap hard in je handen. Klap drie keer! Laat alle vrouwen en mannen weten dat je het eten heerlijk vond! Laat de jagers weten dat je het eten heerlijk vond! Laat alle vissen en dieren weten dat je ze dankbaar bent!'

Ik legde de vis op de grill, nam nog een blaaspijltje van de stapel en draaide het tussen mijn vingers heen en weer boven de gloeiende houtskool. Ik keek hem niet aan.

'Maar waarom zijn je benen zo?'

'Mijn benen zijn zo omdat...'

Hij werd stil. Ik stak mijn hand uit om zijn tenen aan te raken en hij leek weer tot zichzelf te komen.

'We hadden problemen in het oude land. De cowori schoten op ons met hun geweren. Ze stalen onze vrouwen. Ze achtervolgden ons met honden. We begonnen onderling te vechten. Er was ook boze tovenarij. Voorspellingen, overal. We hadden nooit weg moeten gaan. Maar de vliegtuigen cirkelden boven het bos. Ze lieten geschenken uit de lucht neerdalen. Het was krachtig. De dingen die de witte dames ons gaven waren heel

krachtig. Potten die niet braken! Machetes die door bomen konden hakken alsof de stammen van papaja waren gemaakt! We dachten dat de witte mensen goden waren. Hoe konden ze deze dingen maken? Toen we in het dorp van de witte vrouwen aankwamen, waren Mincaye en Yowe en de rest van de Guikita-clan er al. Ze hadden de zendingsmannen gedood en zich daarna overgegeven aan de zendingsvrouwen! Ze droegen kleren als de cowori, zongen liedjes als de cowori, aten rijst en kip als de cowori. O, en ze dronken Rachels suikerwater!

We zagen dit allemaal en we zouden niet lang zijn gebleven, Awame, daar kun je op rekenen. Rachel gaf ons kleren en we liepen naakt rond met de kleren in de hand, we mepten ermee naar de muggen! Maar toen... begonnen we dood te gaan. Zo veel van ons. De vliegtuigen brachten de ziekte! Ze zeiden dat het iets in het water was. Maar nee, het zat in hun adem en in hun liedjes.'

Ik raakte de vreemde metalen machine aan die bijna een deel van Nene's lichaam leek te zijn. Ik ging met mijn vinger over een wiel.

'Ja,' zei hij terwijl hij naar me keek, 'ze gaven me de ziekte en toen gaven ze me de rolstoel.' Hij begon te lachen, een lach vol verdriet. 'Daarom zeg ik altijd dat je uit de buurt van vliegtuigen moet blijven, Awame. Je bent beter af in de tuin bij je moeder. Met witte mensen kom je in de problemen. Ze brengen veel verschillende soorten ziektes met zich mee.'

Ik had gehoopt op geruststelling, maar toen ik bij Nene wegging voelde ik me nog banger. Het leek duidelijk dat Víctor ziek was omdat ik hem te dicht bij de witte mensen had gebracht. En al snel werden zijn aanvallen frequenter.

Op een dag, in de schemering, liep ik met mama het natte bos in. We waren op zoek naar medicinale planten. De regen kletterde. De bladeren drupten. Mam had donkere dromen over Víctor en ze maakte zich zorgen. Ze liep langs een kreek

en keek naar boven naar het bladerdak, knipperde met haar ogen en zag alles. Ze kwam bij een boom met een cederachtige schors en sprak tegen de boom in het Kichwa. De taal van haar volk, de taal van haar moeder en van haar vader, Donasco, de sjamaan.

Ik kon maar een paar woorden verstaan. Ze vroeg toestemming. Ze bedankte de boom. Haar haar glinsterde ravenzwart. Ze sneed met korte halen in de boom, gromde zachtjes, en stopte toen de bast in haar van palmblad geweven *shigra*-tas.

Terug in het huis lag Víctor roerloos in de hangmat. Tante Wiamenke was er ook en papa zat op een boomstronk bij het vuur zijn voeten te warmen. Hij had eerder op de dag een pekari met zijn speer gedood. Ik kon zien dat hij het juiste moment afwachtte om iedereen over de jacht te vertellen.

Mama leegde de inhoud van haar *shigra*-tas en bracht het medicijn aan de kook, zodat onze oko naar verbrand pekarihaar en wilde knoflook rook. Ik kroop onder de hangmat, stootte met mijn rug Víctor aan en drukte op onze schildpad, zodat hij dat grappige kreunende geluid maakte, als een scheet, waar mijn broertje altijd om moest lachen. Hij maakte geen enkel geluid. Geen gelach. Maar zijn ogen waren open.

‘Drink dit, Víctor,’ zei mam streng tegen hem. Hij gaf geen krimp. Ze blies op een lepel amberkleurige thee en bracht die naar zijn lippen. Hij schudde heftig met zijn hoofd tegen haar. Ze duwde de lepel in zijn mond en greep zijn kin vast. Ik vond dat helemaal niet leuk. Ik draaide me weg.

‘Tiri, we hebben honing nodig,’ zei mama tegen papa. ‘Het is te bitter voor hem.’

Papa trok zijn voeten terug van het vuur. ‘Ik kijk morgen wel in het bos.’

‘Als hij het vanavond nodig heeft, moet je Rachel om suiker gaan vragen,’ zei Wiamenke terwijl ze pekari-bouillon opslurpte. ‘Ze heeft altijd suiker!’

‘Bal’ zei mama. ‘Nee! Ik vraag haar niet graag om iets.’

Ik wachtte tot Víctor langzaam zou opstaan, alsof er niets gebeurd was, zoals hij die dag op het strand had gedaan. Maar dat deed hij niet.

Later die avond volgde ik mijn moeder zonder iets te zeggen over de vochtige, met gras begroeide landingsbaan naar Rachels huis. De sterren flikkerden in de mistige nacht. Ik vroeg me af of de witte mensen boven de mist leefden, of ze boven het scherpe gerikketik sliepen van de regen die van de maan viel.

‘Uuuuuuuuuuu,’ zei mama zachtjes toen we het huis naderden. De halvemaan weerkaatste van het metalen dak en scheen door de *miwago*-bomen naast de kerk.

Rachel opende haar deur en stond boven ons. Ze tuurde de donkere nacht in.

‘Wie is daar?’ vroeg ze scherp.

‘Manuela,’ zei mijn moeder. ‘Ik ben Manuela.’

‘Wat een verrassing dat je op bezoek komt,’ zei Rachel. We wisten dat ze niet blij met ons was omdat we niet naar de kerk gingen. ‘Hoe is het met je familie? Waarom ben je gekomen?’

‘Mijn dochtertje, Loida, is ziek,’ zei mama.

Ik staarde haar aan. Waarom zei ze niet wat er echt aan de hand was?

‘Wat is er mis met Loida?’

‘Ze heeft koorts en ze wil mijn medicijn niet innemen. Ik kom je om suiker vragen.’

Rachel zag er moe en oud uit in de deuropening. Ze hield een kaars vast die trillende schaduwen op haar gezicht wierp.

‘Ik heb suiker, Manuela. Maar je weet, als ik iedereen in het dorp suiker en pillen zou geven, heb ik al snel niets meer over. Luister naar me. Ik heb over je zoon Víctor gehoord, dus je hoeft me geen onwaarheden te vertellen. Ik heb voor hem gebeden.’

Is dat wat het betekent om Gered te zijn? Dat je suiker en pillen en gebeden hebt?

‘Ik heb met God gepraat en aan Wengongi verteld dat, hoewel jullie familie Hem niet in jullie harten heeft toegelaten, Hij toch goed voor jullie moet zijn. Ik heb Wengongi verteld dat Víctor geen schuld heeft aan deze ziekte. Ik zal je vanavond suiker geven. Maar je moet me beloven dat je naar de kerk komt.’

Hoe kon ze weten wat er met Víctor gebeurd was? De witte mensen in de lucht moeten op ons neergekeken hebben en het haar verteld hebben. Ze zouden me nu nooit meer een jurk geven.

‘Uuuuh,’ zei mama gedwee. Dat betekende ja. Mam was anders hier, nu, in het bijzijn van Rachel. Ze was niet de machtige medicijnvrouw van het bos. Ze zag er beschaamd uit. Ik had een hekel aan Rachel als ze mijn moeder klein maakte.

‘Manuela, nog één ding. Dit zijn koortspillen. Geef ze aan Víctor als zijn lichaam brandt. En ik wil niet horen dat je Víctor naar de oude Mengatowe brengt voor dat heksenspul. Dat zal je zoon alleen maar meer schade toebrengen. Mengatowe is in de ban van de duivel. Hij is erg boos op God. Geef Víctor deze pillen en kom naar de kerk, Manuela, en alles komt goed.’

‘Uuuuh,’ zei mijn moeder. ‘*Wa kevi*, dank je.’

Toen we ons omdraiden, zei Rachel lachend: ‘En onthoud, vertel aan geen van de andere *auca*’s dat ik je suiker heb gegeven. Als je dat wel doet, krijg ik ze allemaal over de vloer.’

‘Auca’ is eigenlijk het woord waarmee de Kichwa de Waorani aanduiden. Maar op de een of andere manier is het algemeen bekend geworden en gebruiken de cowori het ook. Rachel gebruikte het vaak. Het betekent ‘wilden’.

Rachel Saint mag dan over het dorp heersen, mama heerste over ons huishouden. Niemand van ons wilde naar de kerk. We